

Aurora CIUCĂ

**Statut personal și naționalitate
în dreptul internațional privat**

LUMEN, 2019

STATUT PERSONAL ȘI NAȚIONALITATE ÎN DREPTUL INTERNAȚIONAL PRIVAT

Ediția a II-a re-editată

Aurora CIUCĂ

Ediția anterioară:

Statut personal și naționalitate în dreptul internațional privat, Editura
Fundăției Axis, Iași, 2005 (ISBN 973-7742-22-2)

Copyright Editura Lumen,
2019

Iași, Țepeș Vodă, nr.2

Editura Lumen este acreditată
CNCS

edituralumen@gmail.com

prlumen@gmail.com

www.edituralumen.ro

www.librariavirtuala.com

Redactor: Roxana Demetra STRATULAT

Design copertă: Roxana Demetra STRATULAT

Reproducerea oricărei părți din prezentul volum prin fotocopiere, scanare,
multiplicare neautorizată, indiferent de mediul de transmitere, este interzisă.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

CIUCĂ, AURORA

Statut personal și naționalitate în dreptul internațional privat /

Aurora Ciucă. - Ed. a 2-a. - Iași : Lumen, 2019

ISBN 978-973-166-511-5

CAPITOLUL I.

Statut personal

Secțiunea I | Precizări introductive

Pornind de la ideea recunoașterii unui statut civil fiecărei persoane și de la existența, în același timp, a “dreptului la naționalitate” al fiecăruia (ca statut politic), scopul acestei lucrări este de a reliefa câteva dintre aspectele cele mai importante ale acestor instituții. Demersul nu este facil, câtă vreme ne situăm în domenii diferite: acela al dreptului internațional privat și al dreptului public – național și internațional. Statutul personal prin elementele sale ne conduce spre reglementări aparținând dreptului civil (referitoare la starea, persoanei, la capacitate, acte juridice etc.), dreptului familiei (încheierea și desfacerea căsătoriei și raporturile dintre soți, filiație și raporturile dintre părinți și copii, tutelă etc.), dreptului constituțional (drepturile cetățenești). Toate aceste domenii, privite din perspectiva dreptului internațional privat, se mută pe terenul conflictelor de legi, pentru fiecare dintre domenii (stare, capacitate, relații familiale) trebuind determinate legile aplicabile.

Naționalitatea aparține dreptului intern al statelor, existând pe lângă prevederile constituționale și legi speciale care prevăd modurile de dobândire și respectiv pierdere a ei. Totodată, naționalitatea aparține dreptului internațional în primul rând prin faptul că, așa cum arătam, vizează unul dintre drepturile fundamentale recunoscute pe plan internațional și apoi datorită numeroaselor convenții internaționale adoptate în această materie.

Separat, această temă trebuie să abordeze problema naționalității din perspectiva dreptului comunitar european, ca țară care dorește să adere la Uniunea Europeană.

Cercetarea statutului personal și a naționalității impune totodată o atentă analiză comparativă: dreptul comparat în materia reglementărilor privind naționalitatea și drept internațional privat comparat, pentru că, în funcție de criteriile adoptate de state pentru atribuirea naționalității (*jus sanguinis*, respectiv *jus soli*), vom putea contura mai precis influența acesteia supra statutului personal.

Situându-ne, datorită generozității temei, la intersecția atâtor discipline juridice, dar și a dreptului internațional cu dreptul național al statelor, este necesar să facem câteva precizări legate de raportul drept intern – drept internațional.

Așa cum este cunoscut, statul este principalul actor al relațiilor internaționale, iar dreptul internațional este creat și în același timp destinat statelor, aparținând comunității internaționale. Dar statele, fiecare în parte, sunt libere să acționeze independent de ordinea juridică internațională, sau, acțiunea lor este numai în mod parțial “controlată” de această ordine. Competențele pe care un stat le exercită în ordinea sa internă nu sunt “dictate” de o ordine juridică superioară, a dreptului internațional. Exemplul cel mai evident îl constituie atribuirea naționalității resortisanților săi de către un stat, supunerea persoanelor, bunurilor sau situațiilor localizate pe teritoriul său competenței propriilor organe interne. În privința acestui raport sunt conturate cele două teorii cunoscute, monistă și dualistă. Fără a detalia, vom aminti orientarea dreptului românesc spre monismul cu primatul dreptului internațional, pe de o parte, sens în care dispozițiile constituționale (art. 20 al.2 din Constituția României) arată că în cazul neconcordanțelor dintre pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale și legile interne au prioritate reglementările internaționale dar și spre doctrina dualistă, pe de altă parte (statul având obligația, potrivit art.11 din Constituție, de a îndeplini “întocmai și cu bună-credință” obligațiile rezultând din tratatele internaționale la care este parte; în plus, art. 11(2) arată că tratatele ratificate

de Parlament fac parte din dreptul intern). Prin prisma acestui raport vom aprecia dispozițiile convențiilor internaționale privitoare la naționalitate.

Câteva clarificări se impun cu privire la dreptul intern. În sensul cel mai comun, dreptul intern desemnează dreptul etatic, opus dreptului internațional. Ordinea juridică internă cuprinde ansamblul de norme și instituții ale unui stat, iar interesul dreptului internațional vis-à-vis de acesta privește numai măsura în care răspunderea unui stat poate fi angajată¹.

În al doilea rând, în cadrul dreptului internațional privat, noțiunea de “drept intern” este opusă aceleia de “drept străin” și desemnează ceea ce în această ramură denumim “lex fori”².

În fine, o altă accepțiune a dreptului intern este legată de raporturile juridice care nu au nici un caracter transfrontier, adică cele care nu întâlnesc nici un element de extraneitate și reprezintă dreptul material intern.

I.1. Definiția și elementele statutului personal

Aspectele legate de definirea statutului personal constituie un domeniu extrem de delicat, date fiind opiniile diferite existente.

Când vorbim despre statut personal, în sens juridic, ne referim la drepturile și obligațiile care-i sunt “atașate” persoanei ca membru al comunității. Prin urmare, trebuie să ne ocupăm de acele condiții personale care afectează libertatea individului, cetățenia și familia (“*tria capita*”, ale unui adevărat cetățean roman, date de *status libertatis*, *status civitatis* și *status familiae*). Practic, statutul personal, cuprinde acele calități dobândite fie de la naștere (cum este cetățenia), fie la o anumită dată, certă,

¹ A se vedea François Rigaux, *Droit international privé*, Maison F. Larcier, S.A., Bruxelles, 1987, Tome I, p. 16.

² Fr. Rigaux *op. cit.*, p. 17.

fixată pentru toți și care trebuie atinsă (și ne referim la vârsta majoratului), fie, la o anumită dată, care nu este anterior stabilită și care variază în funcție de persoană (este cazul căsătoriei, divorțului, al intervenirii unei incapacități etc.). Altfel spus, statutul unei persoane se poate determina pe trei planuri: din perspectiva raporturilor persoanei cu comunitatea (societatea) aceasta va putea fi inclusă în categoria cetățenilor sau a străinilor; din punct de vedere strict personal, se va putea considera o persoană capabilă (cu capacitate deplină sau restrânsă) sau incapabilă; din perspectiva relațiilor de familie, raporturile unei persoane vor putea fi cele rezultând din filiație (din căsătorie, din afara căsătoriei, din adopție), din rudenie etc.³.

H. Batiffol referindu-se la întinderea “teritoriului” statutului personal în Europa continentală, arată că aceasta este, cu siguranță, mai vastă decât aceea din țările de *Common-law* și cuprinde starea persoanei și capacitatea. Sub denumirea de stare a persoanei, el include de fapt condițiile căsătoriei (cel puțin cele de fond dacă nu și de formă), efectele căsătoriei, condițiile de fond și efectele divorțului, proba și efectele filiației⁴. În privința capacității, Batiffol susține interesul de a cunoaște dacă și în ce limite un minor, un alienat, o femeie căsătorită pot încheia acte juridice. Tot capacitatea cărmuiește și organizarea și protecția incapacabililor⁵.

Von Savigny arată că obscuritatea și nesiguranța legate de acest domeniu decurg din faptul că nu există o definiție clară a statutului personal. Referindu-se la autori englezi, precum

³ În acest sens, a se vedea și Istrate Micescu, *Curs de Drept civil*, Editura All Beck, 2000, pp. 154-160, care înțelege prin statut „situația în care persoana stă în ordinea juridică” și care poate fi determinată „din punctul de vedere al naționalității, al rudeniei, al domiciliului, al capacității în folosința și administrarea drepturilor inerente unei persoane”.

⁴ A se vedea H. Batiffol, *Choix d'Article*, L.G.D.J. Paris, 1976, p. 214.

⁵ *Ibidem*, p. 215.

Story și Foelix, Savigny critică analiza relațiilor de familie sub denumirea, sau în cadrul capacității persoanelor⁶.

W.S. Johnson (autor canadian), înțelege prin statut personal starea și capacitatea persoanei⁷, dar adaugă de îndată că, în orice caz, acest termen cuprinde, în provincia Quebec și “reguli privitoare la căsătorie, filiație și divorț”. Autorul atrage atenția însă asupra utilizării de către unii autori a expresiei de “lege a persoanelor” cu sensul de “statut”, ca desemnând poziția anumitor categorii de persoane, a căror capacitate este redusă (minori, interziși).

Fr.Rigaux definește statutul personal tot ca reunind starea și capacitatea persoanei⁸.

În dreptul internațional privat român, în opinia unor autori, statutul personal include starea și capacitatea persoanelor. Astfel, Tudor Popescu se referă la “totalitatea materiilor care țin de starea și capacitatea persoanelor”⁹ iar prof. I.P. Filipescu îl privește ca “ansamblu al materiei care în dreptul intern aparține stării civile și capacității persoanei”¹⁰.

În opinia profesorului M. Jakotă, la care achiesăm, statutul personal se referă la “ansamblul de reguli privind starea persoanei, capacitatea și familia ei”¹¹. Includerea relațiilor de familie în conținutul statutului personal se bazează, după cum

⁶ Frederich Carl Von Savigny, *Private International Law, A treatise on the Conflict of Laws and the Limits of their Operation in Respect of Place and Time*, Edinburgh, T&T Clark, Law Publishers, 1869, (Translated by William Guthrie), p. 127.

⁷ W.S. Johnson, *Conflict of Laws*, Wilson and Lafleur Ed., Montréal, 1962, p. 109.

⁸ François Rigaux, *Droit international privé*, Tome II, Maison Larcier, Bruxelles, 1993, p. 291.

⁹ A se vedea Tudor Popescu, *Drept internațional privat*, București, 1994, pp. 159-164.

¹⁰ În acest sens, I.P. Filipescu, *Drept internațional privat*, București 1993, vol. II, p. 20.

¹¹ A se vedea Mihail Vasile Jakotă, *Drept internațional privat*, Editura Fundației „Chemarea”, 1997, vol. I, p. 259.

vom vedea, pe rațiuni teoretice și practice. Dinamica vieții internaționale, delocalizările multiple de persoane și situații au reclamat schimbarea perspectivei asupra statutului personal, depășirea viziunii inițiale, potrivit căreia raporturile de familie sunt cuprinse în noțiunea mai largă de “stare civilă”. În opinia noastră, starea civilă confirmă o anumită calitate a persoanei – cum ar fi aceea de copil (din căsătorie sau din afara ei) – de soț, de celibatar etc., calitate ce se dobândește ca urmare a unor fapte sau acte juridice și fixează poziția persoanei în raport cu aceste calități. Situația familială, sau relațiile de familie, deja presupun raporturile în care persoana intră din moment ce a dobândit acele calități, raporturi multiple care atrag efecte multiple (relațiile dintre soți, efectele persoanele și patrimoniale ale căsătoriei, care rezultă din calitatea de persoană căsătorită, deci de soț etc.). De altfel, legea română de drept internațional privat confirmă această opinie, prin redactarea textului art.11 (din secțiunea I, intitulată “Statutul persoanei fizice”), potrivit căreia sunt cărmuite de legea națională “starea, capacitatea și relațiile de familie ale persoanei fizice”.

Este, de asemenea, necesar să amintim distincția operată în cadrul noțiunii de statut personal, între statutul individual și cel familial, pornind de la opinia exprimată de N. Watte¹². Statutul individual vizează persoana ca individualitate (regimul actelor de stare civilă, numele, domiciliul, capacitatea), pe când statutul familial se referă la raporturile dintre membrii familiei, la căsătorie și efectele sale, la desfacerea căsătoriei și filiație. Aceasta nu vine însă să contrazică cele exprimate mai sus, ci, dimpotrivă, să accentueze unitatea în același cadru a tuturor cercurilor identitare ale persoanei.

Continuând cercetarea asupra definiției date statutului personal, întâlnim definiția dată de A.D. Sitaru, care punctează tocmai ideea pe care am subliniat-o mai sus și potrivit căreia

¹² A se vedea, N. Watte, *Droit international privé*, Ed. Larcier, 1992, Bruxelles, p. 46.

“starea și capacitatea persoanei, împreună cu relațiile de familie formează statutul personal”¹³.

O altă definiție mai veche, aparținând lui Dimitrie Alexandresco¹⁴, confirmă linia de gândire astfel urmată. În opinia acestui jurist, statutul personal este format din “legile relative la starea civilă, la filiație, căsătorie și despărțenie, la puterea maritală și părintească, la interdicție, adopțiune și, în fine, la toate legile referitoare la capacitatea persoanei”.

O opinie izolată exprimată în dreptul internațional privat românesc este aceea a lui I. Lipovanu, după care, statutul personal poate avea o dublă accepțiune. Pe de o parte, el poate reprezenta cuprinsul legii personale (deci starea civilă, capacitatea persoanei, precum și relațiile de familie), toate fiind cărmuite de legea națională. Pe de altă parte, statutul personal s-ar referi chiar la legea personală ca atare, în afara conținutului său, câtă vreme se poate opera o echivalență între termenii de statut personal și lege personală (după cum arată autorul, se folosește frecvent “statutul personal sau legea personală este legea statului de cetățenie al persoanei”¹⁵). În ceea ce ne privește, putem accepta această opinie, dacă o coroborăm cu aceea a lui Felix-Demangeat¹⁶ care, referindu-se la vechii autori, ce înțelegeau prin statut personal legile municipale care cărmuiau provinciile sau orașele, consideră că “astăzi, acest cuvânt se întrebuintează ca sinonim al cuvântului lege”.

Nu în ultimul rând, pentru a putea contura mai precis conținutul statutului personal, se cuvine a analiza înțelesul și conținutul elementelor sale componente, așa cum sunt ele

¹³ În Dragoș-Alexandru Sitaru, *Drept internațional privat*, Editura Actami, București, 1997, p. 131.

¹⁴ A se vedea Dimitrie Alexandresco, *Explicațiune teoretică și practică a dreptului civil român în comparațiune cu legile vechi și cu principalele legislațiuni străine*, Tipografia Națională, Iași, 1898, Tom 8, p. 141.

¹⁵ A se vedea I. Lipovanu, „Norme conflictuale române referitoare la căsătorie și divorț”, în RRD, nr. 11/1970, p. 11.

¹⁶ Felix Demangeat, *Traité de droit international privé*, 1866, Tome I, p. 36, 37.

acceptate în dreptul intern. Astfel, prin starea persoanei se înțeleg acele acte inerente individului, de care dreptul leagă unele consecințe juridice: apartenența la un stat sau legătura socio-politico-juridică (și morală) cu un stat (prin cetățenie, domiciliu, reședință etc.), apartenența la o familie și multitudinea de relații ce se stabilesc astfel (nume, legături biologice sau rezultate din adopție, situația de persoană căsătorită sau celibatară, legăturile de rudenie), dar, în același timp, și existența unei stări psiho-fizice a persoanei (vârsta, deplina capacitate, situația de persoană capabilă etc.¹⁷).

Starea civilă, ca element al statutului personal, așa cum este definită în dreptul civil, reprezintă un atribut de individualizare și identificare a persoanei fizice, cuprinzând toate elementele ce contribuie la conturarea calității de subiect de drept¹⁸. Starea civilă reprezintă, într-un sens larg, statutul persoanei în dreptul privat, între naștere și moarte¹⁹.

Capacitatea persoanei se referă la capacitatea de folosință și la capacitatea de exercițiu, care presupun aptitudinea unei persoane de a avea drepturi și obligații și respectiv de a-și exercita drepturile și de a-și asuma obligațiile, săvârșind acte juridice civile (art. 5 din Decretul nr.31/1954). Sub aspectul conținutului capacității, normele fiecărei ramuri de drept stabilesc distinct drepturile și obligațiile care incumbă subiectelor raporturilor concrete.

Relațiile de familie la care face trimitere definiția statutului personal se referă la încheierea căsătoriei (cu respectarea anumitor condiții de fond și de formă cerute de lege), la relațiile personale și patrimoniale dintre soți, la desfacerea căsăto-

¹⁷ A se vedea Mihail Vasile Jakotă, *op. cit.*, p. 259, și Ion P. Filipescu, Andrei I. Filipescu, *Curs de Drept internațional privat*, Ed. Actami, 2002, p. 299 și urm.

¹⁸ În acest sens, Stefan Răuschi, T. Ungureanu, *Drept civil, Partea generală*, Editura Fundației „Chemarea” Iași, 1995, p. 82, și Ș. Rauschi, Ghe. Popa, Ștefania Rauschi, *Drept civil*, Ed. Junimea, Iași, 2000, p. 223 și urm.

¹⁹ Jean Carbonnier, *Droit civil, 1/ Les personnes*, Presses Universitaires de France, Paris, 1996 (20e ed.), p. 98.